

Tekoälyllä luotu valokuva kilpailussa

– IPR- vai mielipidekysymys?

Ville Välimäki

Haaga-Helia ammattikorkeakoulu

Tradenomin tutkinto

Amk-opinnäytetyö

2024

Tiivistelmä

Tekijä(t) Ville Välimäki
Tutkinto Tradenomi
Opinnäytetyön nimi Tekoälyllä luotu valokuva kilpailussa – IPR- vai mielipidekysymys?
Sivu- ja liitesivumäärä 31 + 0
<p>Tässä opinnäytetyössä tutkittiin, onko tekoälyllä luodulla valokuvalla valokuvauskilpailuun osallistuminen immateriaalioikeus- vai mielipidekysymys. Tekoälyjärjestelmien kehittymisen myötä on tullut mahdolliseksi luoda tekoälyllä valokuvia, joita on vaikea erottaa oikeista valokuvista. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää kilpailunjärjestäjille sekä valokuvaajille epäselvää tilannetta siitä, voiko tekoälyllä luodulla valokuvalla osallistua kilpailuun. Tutkimus toteutettiin syksyn 2023 ja kevään 2024 aikana.</p> <p>Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys antaa lukijalle ymmärryksen tekoälyn toimintaperiaatteista sekä minkälaisia oikeudellisia ongelmia tekoälyyn ja sen käyttöön liittyy. Tämän lisäksi teoriaosuudessa käydään läpi immateriaalioikeuksia yleisellä tasolla sekä valokuvan tekijänoikeuksia ja lähioikeuksia. Tämä auttaa lukijaa ymmärtämään, mitä vaaditaan tekijänoikeussuojan saamiseksi. Lopuksi avataan tekoälyn etiikkaa yleisesti ja tekoälyllä luotujen valokuvien osalta.</p> <p>Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena tekstianalyysiä käyttäen. Tutkimusmenetelmä valittiin sen perusteella, että tutkimuksessa pyritään ymmärtämään monimutkaista kokonaisuutta ja tekemään johtopäätökset kerätystä aineistosta. Tekstianalyysit tehtiin valokuvauskilpailujen sääntöjen ja tekoälysovellusten käyttöehtojen pohjalta, joiden kautta pyrittiin etsimään vastauksia, voiko tekoälyllä luodulla valokuvalla osallistua kilpailuun. Suurimmat ongelmat tekoälyllä luodun valokuvan käytölle ovat tekoälyn opetusdatana käytetyn materiaalin tekijänoikeusloukkaukset sekä tekijänoikeussuojan saaminen valokuvalle. Valokuvauskilpailujen sääntöjä tutkittiin siitä näkökulmasta, mitä niissä mainitaan tekoälytaiteesta sekä osallistujan oikeuksista ja velvollisuuksista. Tekoälysovellusten käyttöehtoja tarkasteltiin siitä näkökulmasta, millaisia oikeuksia tekoälyn luomuksille annetaan ja kuinka niitä voidaan käyttää.</p> <p>Tutkimustulosten perusteella useat valokuvauskilpailujen järjestäjät ovat kieltäneet tekoälyllä luodulla kuvalla osallistumisen tai avanneet oman sarjan tälle taiteenmuodolle. Tutkimuksessa tarkasteltiin sekä ulkomaisia että kotimaisia valokuvauskilpailuja. Kilpailuissa, jotka eivät suoraan kiellä tekoälyllä luodulla valokuvalla osallistumista, osoittautui ongelmaksi tekijänoikeus valokuviin. Kilpailuissa vaaditaan osallistuviin kuviin täydet oikeudet ja tämän hetkisen lainsäädännön mukaan on epäselvää voiko tekoälyllä luoduille valokuville saada tekijänoikeussuojaa. Tutkimuksessa mukana olleet palveluntarjoajat luovuttavat oikeudet tekoälysovelluksista saatuihin tulosteisiin, mutta eivät anna takeita rikkovatko ne kolmannen osapuolen oikeuksia tai ovatko käyttötarkoitukseen sopivia.</p> <p>Tutkimuksen perusteella todettiin, että kyseessä on selvästi immateriaalioikeudellinen kysymys. Näyttää siltä, että tekoälyllä luodut valokuvat eivät täytä tekijänoikeuslaissa asetettua teoskynnystä, minkä vuoksi ne eivät todennäköisesti nauti tekijänoikeussuojasta.</p>
Asiasanat Tekoäly, valokuvauskilpailu, valokuva, immateriaalioikeus, tekijänoikeus

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Tutkimuksen menetelmä	2
1.2	Tutkimuksen rakenne	2
2	Tekoäly	4
2.1	Koneoppiminen	4
2.2	Generatiivinen tekoäly	5
3	Immateriaalioikeudet	6
3.1	Tekijänoikeus	7
3.2	Valokuvan tekijänoikeudet	7
3.3	Lähioikeudet	8
3.4	Oikeuksien luovuttaminen	8
3.5	Teoksen muuntelu	8
4	Tekoälyn tekijänoikeusongelmat	10
4.1	DSM-direktiivi	11
4.2	Tekoälytaiteen tekijänoikeudet	11
4.3	Tekoälyn etiikka	12
5	Tekstianalyysit	15
5.1	Valokuvauskilpailujen sääntöjen vertailu	15
5.1.1	Finnish Photo Awards	16
5.1.2	Kuvaesitysten pohjoismainen mestaruuskilpailu 2024	17
5.1.3	Color Photography Contest	17
5.1.4	Talven taikaa 2024 valokuvauskilpailu	18
5.1.5	Sony World Photography Awards	18
5.2	Tekoälysovellusten käyttöehtojen vertailu	19
5.2.1	OpenAI	19
5.2.2	Midjourney	20
5.2.3	StabilityAI	21
6	Tutkimuksen tulokset	22
6.1	Yhteenveto valokuvauskilpailujen säännöistä	22
6.2	Yhteenveto tekoälysovellusten käyttöehdoista	23
7	Pohdinta ja johtopäätökset	24
7.1	Johtopäätökset	24
7.2	Tutkimuksen luotettavuus	26
7.3	Tutkimustyön ja oman oppimisen reflektointi	27
	Lähteet	29

1 Johdanto

Tekoälyä on kehitetty 1960-luvulta asti ja viimeisien vuosien aikana teknologia on tehnyt suuria harppauksia siinä, mitä kaikkea tekoälyn avulla pystytään tekemään. Näyttää siltä, että tekoäly tulee muuttamaan maailmaa samoin, kuin teollinen vallankumous muutti 1700-luvun loppupuolella. Muutoksen myötä monia ihmisen tekemiä töitä pystytään tehostamaan tai jopa täysin korvaamaan tekoälyllä. Tekoäly on tällä hetkellä kovan juridisen suurennuslasin alla ympäri maailmaa. Oikeudellisia kysymyksiä herättää esimerkiksi tietojenkäsittelyyn, kyberturvallisuuteen ja immateriaalioikeuksiin liittyvät epäselvyydet. (Euroopan parlamentti 2023.)

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan, onko tekoälyn luoman valokuvan käyttö kilpailussa IPR- vai mielipidekysymys. Koska suuntaudun opinnoissani juridiikkaan, ja minua kiinnostaa tekoäly sekä sen tuomat oikeudelliset haasteet, aihe tuntui luontevalta vaihtoehdolta. Lisäksi oma harrastuneisuuteni valokuvaukseen lisäsi kiinnostusta tutkia asiaa tarkemmin. Olen myös päässyt työskentelemään juridisten aiheiden parissa, ja hyödynnän tietotaitoani tässä työssä.

Opinnäytetyössä tutkitaan tekoälyllä luodulla valokuvalla osallistumista kilpailuihin ja selvitetään, aiheutuuko tästä immateriaalioikeudellisia haasteita vai onko kyse loppujen lopuksi enemmänkin mielipiteistä. Tarkoituksena on selvittää kilpailunjärjestäjien ja valokuvaajien keskuudessa syntyvä epäselvyys siitä, voiko kilpailuun osallistua tekoälyllä luodulla kuvalla. Jotta voidaan vastata tutkimusongelmaan, täytyy selvittää tekoälyllä luodun valokuvan omistussuhteita ja tekijänoikeuksia taiteilijan näkökulmasta. Tähän on pohdittava, kuka omistaa tekoälyllä luodun kuvan oikeudet ja voiko teos edes ylittää teoskynnyksen. Vastauksen löytämiseksi on mietittävä, vaikuttaako asiaan, onko teos täysin tekoälyn luoma vai onko tekoälyä käytetty teoksen luomisessa vain yhtenä työkaluna. Näiden kysymysten avulla pyritään selvittämään, voiko tekoälyllä luodulla valokuvalla osallistua kilpailuun.

Vastuullisuuskysymys tulee vastaan kaikessa toiminnassa eikä tekoäly ole siinä poikkeus. Työssä pohditaan, riskeeraako tekoälyllä luodut kuvat kulttuurista, sosiaalista tai taloudellista vastuuta. Vaikuttaako tämä kulttuuriin, oikeudenomistajien taloudelliseen tai sosiaaliseen asemaan negatiivisesti.

1.1 Tutkimuksen menetelmä

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä on kvalitatiivinen eli laadullinen. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään syvälliseen ymmärrykseen tutkittavasta asiasta (Jyväskylän yliopiston Koppa 2021). Tässä tutkimuksessa käytetty menetelmä perustuu laadullisen tiedon keräämiseen, jota analysoidaan tekstianalyysien avulla. Tekstianalyysilla tarkoitetaan tekstin sisällön tai muodon tutkimista tiettyjen kriteerien tai tavoitteiden perusteella (Nurmi 2014). Tekstianalyysia käytetään valitun tekstin syvälliseen ymmärtämiseen valitusta näkökulmasta (Nurmi 2014). Tekstiä voidaan tarkastella esimerkiksi sisällön, yksittäisten sanojen, ilmaisumuodon, merkityksien tai tekstissä esiintyvien teemojen kautta (Nurmi 2014). Tässä tutkimuksessa keskitytään tarkastelemaan tekstejä niiden sisällön merkityksen kautta. Tutkimukseen on kerätty eri valokuvauskilpailuiden sääntöjä ja tekoälypalveluiden käyttöehtoja, joiden kautta pyritään analysoimaan tekoälyllä luodulla kuvalla valokuvauskilpailuun osallistumista. Tutkimukseen on valittu suurimmat tekoälypalveluita tarjoavat sovellukset, sillä kriteerillä, että he tarjoavat kuvageneraattoripalveluita. Valokuvauskilpailujen osalta tutkitaan eri kokoisia sekä kotimaisia että kansainvälisiä kilpailuja, jotta saadaan kokonaisvaltaisempi käsitys siitä, miten ala on reagoinut tekoölyyn.

1.2 Tutkimuksen rakenne

Tutkimuksen alussa käsitellään tekoölyä ja sen toimintaperiaatteita, jotta saataisiin käsitys siitä, mistä erilaiset immateriaalioikeus- ja vastuullisuusongelmat johtuvat. Kolmannessa luvussa avataan immateriaalioikeuden käsitteitä ja tarkastellaan, mitä tämän oikeudenalan piiriin kuuluu. Työssä keskitytään kuitenkin eniten tekijänoikeuksiin ja lähioikeuksiin, sillä ne ovat olennaisimpia tutkimuskysymyksen kannalta. Luvussa avataan valokuvan tekijänoikeuksia ja lähioikeuksia, jotta voidaan ymmärtää, miten suoja syntyy ja kuka omistaa oikeudet niihin. Oikeuksien luovuttamista ja teoksen muuntelua koskevaa lainsäädäntöä avataan, sillä se on keskeisessä roolissa tekoölyn opetusdatan käytössä sekä tekoälyllä luoduissa teoksissa.

Luvussa neljä syvennytään tekoölyn tekijänoikeusongelmiin sekä vastuullisuuskysymyksiin. Luvussa käsitellään tekoölyn koulutusmateriaaleina käytettyä dataa, jonka ympärillä on tutkimusta tehdessä paljon kysymysmerkkejä tekijänoikeussuojattujen materiaalien kohdalla. Epäselvää lainsäädäntöä tuodaan esille ja tarkastellaan selventääkö vuonna 2019 voimaan tullut Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/790 tekijänoikeudesta ja lähioikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla (DSM-direktiivi) asian ympärillä olevia epäselvyyksiä. Tekoölytaiteen ja etenkin tutkitavan kysymyksen kannalta on olennaista tietää kuka omistaa tekijänoikeudet tekoälyllä luotuihin teoksiin. Luvussa käydään läpi epäselvää tulkintakäytäntöä tekoölytaiteen tekijänoikeuksista, jonka

pohjalta pyritään tekemään johtopäätöksiä, voiko teoksille saada tekijänoikeudet. Neljännen luvun lopussa käsitellään tekoälyn etiikkaa yleisesti sekä valokuvien näkökulmasta.

Luvuissa viisi ja kuusi käsitellään tutkimuksen tekstianalyysit ja tutkimustulokset. Analysoitavia tekstejä ovat valokuvauskilpailuiden säännöt sekä tekoälysovellusten käyttöehdot. Näistä teksteistä pyritään havaitsemaan asiat, jotka saattavat vaikuttaa tekoälyllä luodulla valokuvalla kilpailuihin osallistumiseen. Tämän jälkeen lopussa on esitetty omat havainnot ja johtopäätökset tutkimukseen sekä oman työn arviointi.

2 Tekoäly

Tekoäly eli AI (*artificial intelligence*) on tämän hetken nopeimmin kehittyvä tieteenala, ja siinä tehdyt nopeat harppaukset herättävät monia kysymyksiä eettisyydestä, vastuullisuudesta ja oikeuksista. Tekoäly on käytännössä kone tai ohjelma, joka yrittää imitoida ihmisen taitoa. Tekoälyllä pyritään luomaan järjestelmiä, jotka kykenevät suorittamaan monimutkaisia tehtäviä, joihin tarvittiin ennen ihmisen työpanosta. Tekoälyt jaetaan karkeasti kahteen kategoriaan heikkoon ja vahvaan sen ominaisuuksien perusteella. Heikossa tekoälyssä ohjelma tai kone ohjelmoidaan tekemään haluttua toimintaa ennalta määrättyjen käskyjen perusteella. Vahva tekoäly taas pystyy ajattelemaan itsenäisesti ihmisen tavoin. Vahvaa tekoälyä ei ole vielä kyetty luomaan. (Tekoäly info 2023.)

Tekoälyä käytetään moniin erilaisiin tarpeisiin teollisuudessa, tiedonlouhinnassa, markkinoinnissa, peleissä, lääketieteessä, kuljetuksessa ja rahoitusalailla. Käyttökohteita on esimerkiksi puheentunnistuksessa, oppimisessa, suunnittelussa, ongelmanratkaisussa, itsejävissä kulkuneuvoissa ja terveydentilan analyyseissä. Tekoälyä siis voidaan hyödyntää monenlaisissa tehtävissä helpottamaan työskentelyä tai korvaamaan ihmisen tekemä työ kokonaan. Tekoäly pystyy laskemaan, analysoimaan, yhdistämään, etsimään ja tekemään johtopäätöksiä suuresta määrästä dataa äärettömän paljon nopeammin kuin ihminen. (Tekoäly info 2023.)

2.1 Koneoppiminen

Koneoppiminen on osa tekoälyä, millä pyritään tehostamaan ja automatisoimaan tekoälyä datan hyödyntämisessä sille tarkoitetussa tehtävässä. Koneoppimisen avulla tekoäly pystyy parantamaan itseään sille syötetyn datan ja käytön perusteella ilman erillistä ohjelmointia. Näin käyttö ei rajoitu pelkästään sille ohjelmoitujen kaavojen toistamiseen, vaan se pystyy tekemään päätöksiä ja ennusteita suuresta määrästä dataa analyysin perusteella. Tämänkaltaiset tekoälyt siis kehittyvät sen myötä, mitä enemmän tietoa niillä on saatavilla sekä mitä enemmän niitä käytetään. (SAP 2023.)

Yksi esimerkki koneoppimista käyttävästä tekoälystä on hakukoneet, jotka hyödyntävät tätä hakutulosten antamiseen. Hyvän hakukoneen tulisi tunnistaa erilaisia kirjoitusmuotoja ja synonyymejä mahdollisimman onnistuneen hakutuloksen antamiseksi. (Tekoäly info 2023.)

Koneoppimisessa piilee myös haasteita, sillä ne ovat alttiita vääristymille ja virheille. Algoritmit saattavat tehdä virheellisiä tai puolueellisia johtopäätöksiä, mikä voi luoda vääristymiä haluttuun lopputulokseen. Ongelmaksi saattaa koitua se, että algoritmin tuotos on niin monimutkainen, ettei ihminen pysty määrittämään, mikä meni vikaan. Riskienhallintaan käytettävät työkalut ja resurssit

lisääntyvät kuitenkin sitä mukaa kun virheitä havaitaan, minkä avulla pystytään luomaan luotettavampia ohjelmia tulevaisuudessa. (SAP 2023.)

2.2 Generatiivinen tekoäly

Generatiivinen tekoäly on tekoälyn osa-alue, joka pystyy luomaan uutta sisältöä esimerkiksi kuvia, tekstiä, ääntä, videoita ja musiikkia. Tämä poikkeaa muusta tekoälystä sillä, että se ei tuota suoraan olemassa olevaa dataa, vaan pyrkii käyttämään sitä hyväkseen luodessaan omaperäisiä teoksia. Generatiivinen tekoäly luo siis malleja käyttämästään datasta ja tuottaa tästä uutta dataa käyttäjän pyyntöjen mukaisesti. (Nieminen 2023.)

Generatiivisia tekoälysovelluksia eri tarkoituksiin on jo paljon tarjolla, mistä osa on maksuttomia ja osa maksullisia. Näistä tunnetuin tällä hetkellä on OpenAI:n kehittämä ChatGPT. Tämänkaltaisia tekoälyjä pystytään hyödyntämään monenlaisten tehtävien hoitamisessa tai helpottamisessa. Työn tehokkuutta ja tuottavuutta voidaan lisätä, kun tekoälyllä voidaan automatisoida monia työtehtäviä. Generatiivinen tekoäly voi tuoda kustannussäästöjä, kun monet työt eivät enää vaadi niin monen ihmisen työpanosta. Tekoälystä voi olla myös hyötyä luovien töiden suorittamisessa. Asiantuntijat voivat saada esimerkiksi uusia ideoita, lähestymistapoja tai ratkaisuja omiin toimintamalleihinsa. (Yritys Akatemia 2023.)

Generatiivisissa tekoälyissä on kuitenkin omat haasteensa ja riskinsä. Tietojen laatu on suoraan verrannollista niiden kouluttamisessa käytettyyn dataan. Datan täytyy olla ajantasaista ja paikansa pitävää, joten tekoälyjen tuottamaan dataan täytyy aina suhtautua sopivalla varauksella. Esimerkiksi tekoäly voi antaa väärää tietoa häikäilemättömästi oikeana. Tekoäly luo myös mahdollisuuksia moniin vahingollisiin toimiin, kuten väärentämiseen tai disinformaation levittämiseen. Myös tekoälyn kyvyttömyys ymmärtää inhimillisiä asioita, kuten empatiaa, etiikkaa ja moraalialia voi johtaa ei-toivottuihin tuloksiin. (Nieminen 2023.)

3 Immateriaalioikeudet

Immateriaalioikeudet (englanniksi intellectual property rights eli IPR) viittaavat aineettomiin oikeuksiin, joita ovat tekijänoikeus, patenttioikeus, tavaramerkkioikeus ja toiminimioikeus. Näiden oikeuksien lisäksi immateriaalioikeudet kattavat muitakin oikeuksia, kuten esittävän taiteilijan oikeuden, luettelo- ja tietokantasuojan, mallioikeuden, hyödyllisyysmallioikeuden, integroitujen piirien piirimallien suojan, kasvinjalostajanoikeuden ja alkuperämerkintöjen suojan. Kaikki nämä oikeudet ovat rakenteeltaan yksinoikeuksia. Kuitenkin immateriaalioikeuksien piiriin luetaan myös vilpillistä kilpailua eli sopimatonta menettelyä elinkeinotoiminnassa koskeva normisto, jota ei ole oikeusteknisesti toteutettu yksinoikeuden muodossa. Immateriaalioikeuksista puhutaan kahdessa eri merkityksessä; laajassa merkityksessä ja suppeassa merkityksessä riippuen siitä onko oikeudet rakennettu yksinoikeuden varaan vai ei. Suppeasta merkityksestä puhuttaessa viitataan nimenomaan yksinoikeuksiin. (Haarmann 2014, luku 1.)

Immateriaalioikeudet jaetaan karkeasti kahteen eri ryhmään, jotka ovat tekijänoikeudet ja teollisoikeudet. Tekijänoikeus käsittää erilaisten taitelijoiden, arkkitehtien ja tietokoneohjelmien luojien oikeudet luomuksiinsa. Teollisoikeuden piiriin kuuluu esimerkiksi patenttioikeus, hyödyllisyysmallioikeus, mallioikeus, tavaramerkkioikeus, toiminimioikeus ja integroitujen piirien piirimallisuojat. Teollisoikeudellista suojaa on aina haettava erikseen, kun taas tekijänoikeus syntyy tekijälle automaattisesti. Vaikka näitä oikeuksia jaetaan eri osa-alueisiin, voi jokin luomus saada esimerkiksi tekijänoikeuden sekä mallisuojan. On kuitenkin tapauksia, joissa päällekkäissuojaa ei myönnetä lainkaan. (Haarmann 2014, luku 2.)

Teollisoikeudellisen suojan saadakseen tuotteen tai palvelun täytyy olla merkittävästi erilainen tai keksinnöllinen, kuin jo markkinoilla olevat vastaavat tuotteet tai palvelut. Suomessa näiden käsitteistä vastaa Patentti- ja rekisterihallitus. Teollisoikeudellisen suojan tarkoitus on lisätä keksinnöllistä toimintaa maailmassa ja antaa haltijalleen oikeus määrätä keksinnön käytöstä määrätyn ajan. Tarkoitus on myös taata se, että suojan haltija saa taloudellisen hyödyn keksinnölleen. (Haarmann 2014, luku III.)

3.1 Tekijänoikeus

Työssä syvennytään tarkemmin tekijänoikeuteen, sillä tutkittavan aiheen ongelmakohdat liittyvät nimenomaan tekijänoikeuskysymyksiin. Tekijänoikeuslain (8.7.1961/404) 1 §:ssä määritellään, kenellä on oikeus tekijänoikeuteen seuraavasti:

Sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen, olkoonpa se kaunokirjallinen tahi selittävä kirjallinen tai suullinen esitys, sävellys- tai näyttämöteos, elokuvateos, valokuvateos tai muu kuvataiteen teos, rakennustaiteen, taidekäsityön tai taideteollisuuden tuote taikka ilmetköönpä se muulla tavalla (Tekijänoikeuslaki 1 § 8.7.1961/404).

Tekijänoikeus siis suojaa erilaisia taiteellisia teoksia ja antaa tekijälleen yksinoikeuden teoksen käyttöön. Taitelijalla on siis oikeus päättää teoksen käytöstä ja esittämisestä muuttamattomana sekä muutettuna.

Vaikka tekijänoikeussuoja syntyy taiteellisille teoksille automaattisesti ilman, että sitä tarvitsee erikseen hakea, täytyy teoksen ylittää teoskynnys saadakseen tekijänoikeussuojan. Teoskynnöksellä tarkoitetaan, että työ on taitelijan henkisen luomistyön omaperäinen tuotos. Teoskynnys ylittyy ja teos saa itselleen tekijänoikeussuojan, kun voidaan katsoa, että kukaan muu samoista lähtökohdista ei olisi tullut samaan lopputulokseen. Eri aloilla on kuitenkin vaihtelua teoskynnyn vaati- muksissa. Esimerkiksi huonekalujen muotoilulta vaaditaan erityistä omaperäisyyttä teoskynnyn ylittämiseksi, kun taas runot ja sävellykset ylittää teoskynnyn lähes poikkeuksetta. Teoskynnyn ylittämiseen ei kuitenkaan vaadita korkeaa taiteellista laatua, vaan keskiössä on juuri omaperisyys. (Tekijänoikeus 2023.)

3.2 Valokuvan tekijänoikeudet

Tekijänoikeuslain 49 a §:n mukaan valokuvaajalla on yksinoikeus valokuviinsa muuttamattomana sekä muutettuna. Hänellä on oikeus määrätä saako teoksesta valmistaa kappaleita tai saattaa se yleisön saataville. Se, millä välineellä valokuva on otettu ei ole vaikutusta tekijänoikeuden syntyyn. Oli valokuva otettu digitaalisesti, analogisesti, järjestelmäkameralla, puhelimella tai millä tahansa tarkoitukseen sopivalla tavalla, katsotaan sen olevan laissa määritelty valokuva (Kasi 2018).

Valokuvan suoja-aikaan vaikuttaa onko se ylittänyt edellä mainitun teoskynnyn. Mikäli valokuva ylittää teoskynnyn, kutsutaan sitä valokuvateokseksi. Valokuvateoksen suoja-aika on 70 vuotta tekijän kuolinvuoden päättymisestä, kun taas tavallisen valokuvan 50 vuotta kuvanottovuoden päättymisestä. Tekijänoikeus valokuvateokseen ja lähioikeus tavalliseen valokuvaan syntyy kuvanottohetkellä eikä vaadi tekijältä mitään toimenpiteitä. (Kuvasto 2023.)

3.3 Lähioikeudet

Lähioikeudet ovat oikeuksia, jotka liittyvät läheisesti tekijänoikeuksiin ja tarjoavat suojaa luoville materiaaleille, joita ei suoraan suojata tekijänoikeuslain nojalla. Nämä oikeudet kattavat esimerkiksi esittävien taiteilijoiden ja kuvataallenteiden tuottajien työtä sekä valokuvia, jotka eivät täytä tekijänoikeuden asettamaa teoskynnystä. (Tekijänoikeus 2024.)

Lähioikeuksien suoja-aika päättyy 70 tai 50 vuoden kuluttua esitys-, tallennus- tai julkaisuvuodesta. Euroopan talousalueelta (ETA-alue) peräisin olevien teosten osalta suoja-aika on 70 vuotta tekijän kuolinvuoden jälkeen. Muualta peräisin olevien teosten suoja-aika on pääsääntöisesti 50 vuotta tekijän kuolinvuoden jälkeen. (Tekijänoikeus 2024.)

3.4 Oikeuksien luovuttaminen

Tekijä voi halutessaan luovuttaa taloudelliset oikeutensa teokseen joko osittain tai kokoaan. Oikeuksien luovutuksesta tulee aina tehdä sopimus. Sopimuksella ei kuitenkaan ole muotovaatimuksia, joten se voi olla suullinen tai kirjallinen. On kuitenkin suositeltavaa tehdä kirjallinen sopimus, jossa määritellään oikeuksien luovutus ja sen ehdot. Koska oikeuksia voidaan luovuttaa eri laajuuksissa, tulisi sopimuksesta käydä ilmi esimerkiksi; käyttötarkoitus, käyttöaika, käyttöluvan alueelliset rajoitukset, tekijänoikeuskorvauksen määrä, painosmäärä ja se, että luovutetaanko yksinomainen vai ei-yksinomainen käyttöoikeus. Yksinomainen käyttöoikeus tarkoittaa sitä, että tekijä ei voi luovuttaa kyseisen teoksen oikeuksia enää kolmannelle osapuolelle. Tekijän kuoltua teoksen tekijänoikeudet siirtyvät hänen perillisilleen. Tekijänoikeudet voidaan myös testamentata niin halutessaan. (Kuvasto 2023.)

Tekijänoikeuslain 28 § määrittelee, että se, jolle tekijänoikeus on luovutettu ei saa muuttaa teosta eikä luovuttaa oikeutta toiselle, ellei toisin ole sovittu. Tekijän tulisi myös saada kohtuullinen korvaus luovuttaessaan yksinoikeuden tai myöntäessään yksinomaisen käyttöluvan teoksen hyödyntämiseen.

3.5 Teoksen muuntelu

Tekijänoikeuslain 4 §:ssä määritellään toisen teoksen muuntamisesta uudeksi teokseksi. Teosta muuttaneella on oikeus teokseen tässä muodossa, mutta ei ole oikeutta määrätä siitä tavalla, joka loukkaa tekijänoikeutta alkuperäisteokseen. Mikäli teosta muunneltaessa on saatu aikaan uusi ja itsenäinen teos, ei hänen tekijänoikeutensa riipu tekijänoikeudesta alkuperäisteokseen.

Tekijänoikeuslain 5 § määrittelee kokoomateoksen tekijänoikeudesta niin, että hän, joka on yhdistelemällä teoksia tai teosten osia aikaansaanut kokoomateoksen, on siihen tekijänoikeus. Jotta

kokoomateos saisi tekijänoikeussuojan, sen tulee ylittää teoskynnys. Mikäli kokoomateos sisältää tekijänoikeussuojattuja teoksia, täytyy tekijänoikeuden haltijalta saada lupa teoksen käyttämiseen. Kuitenkin yksityishenkilö, joka ei esimerkiksi julkaise teosta ja näin loukkaa tekijänoikeussuojaa, voi vapaasti koota kokoomateoksen yksityiseen käyttöönsä (Tekijänoikeuslaki 12 §).

Tekijänoikeusneuvoston tapauksessa 2009:17 hakija pyysi lausuntoa valokuvista yhdistelemällä tehtyjen kuvien tekijänoikeuksista. Hakija kysyi, voidaanko valokuvista yhdistelemällä tai muuten manipuloimalla tehtyä tuotosta pitää valokuvana tai jonain muuna. Tekijänoikeusneuvosto katsoi vain yhden kuvan olevan kuvataiteen teos ja muut kuvat eivät saaneet tekijänoikeussuojaa. Kuitenkin jokaiseen kuvaan oli yhteen liitetty tekijänoikeudella suojattuja valokuvia ja tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kuvien käyttöön tarvitaan alkuperäisten valokuvien ottajien suostumukset. (TN 2009:17.)

4 Tekoälyn tekijänoikeusongelmat

Tekoälyn ympärillä on paljon keskustelua erilaisiin tekijänoikeusongelmiin liittyen. Suurin ongelma piilee tekoälyn opettamiseen käytetystä datasta, joka saattaa sisältää tekijänoikeussuojattua materiaalia. Aiheeseen liittyen on ilmennyt tapauksia, joissa tekijänoikeussuojattuja materiaaleja on käytetty ilman lupaa tekoälyn opetusdatana. Tammikuussa 2023 kolme taiteilijaa nosti tekijänoikeuskanteen kuvageneraattori palveluita pitäviä Stability AI:ta, Midjourneyta ja DeviantArtia vastaan. Kanteessa oli kyse nimenomaan taitelijoiden teosten käyttämisestä opetusdatana kuvageneraattoreissa ilman heidän lupaansa. (Kuosa 2023.)

Kuvia generoivien tekoälyohjelmien vaikutus tekijänoikeuksiin herättää siis monimutkaisia kysymyksiä, ja vastaus riippuu suurelta osin paikallisista tekijänoikeuslainsäädännöistä. Esimerkiksi Yhdysvalloissa korostetaan usein "fair use" -periaatetta, joka mahdollistaa tiettyjen tekijänoikeudella suojattujen materiaalien käytön tietyissä tilanteissa, erityisesti tekijänoikeuden tarkoituksenmukaisen kritiikin, uutisraportoinnin, opetuksen ja tutkimuksen yhteydessä. Sen sijaan mannereurooppalaisessa tekijänoikeusperinteessä "fair use" -periaatetta ei tunneta samalla tavalla. Suomalaisessa tekijänoikeuslaissa määritellään tarkemmin tekijänoikeudet ja rajoitukset. Suomen lainsäädännön näkökulmasta olennainen kysymys onkin se, että voiko tekoälyn opetusvaiheeseen käyttää materiaaleja loukkaamatta tekijänoikeuslain 2 § tekijän oikeutta määrätä teoksensa käytöstä. Tekijälle kuuluu myös oikeus teoskappaleiden valmistamiseen eli teoksen kopiointiin. (Kuosa 2023.)

Tekoälysovellus analysoi koulutusaineistoa, jonka pohjalta se antaa käyttäjälle tekstiä, kuvaa, videota tai musiikkia. Tässä teknisessä prosessissa tapahtuu väkisinkin teoskappaleen valmistamista. Oli teoskappaleet millä keinolla tai missä muodossa tahansa valmistettuja, ovat ne tekijänoikeuden haltijan yksinoikeuden piirissä. Tekijänoikeuden haltijan yksinoikeuteen sisältyy kuitenkin lukuisia poikkeuksia. Tekoälyn koulutusaineistoon liittyen suurin kysymys onkin, että soveltuuko joku näistä poikkeuksista. Mikäli poikkeukset eivät sovellu, aineiston käyttö opetusdatana vaatii tekijänoikeuden haltijan lupaa. (Simojoki & Bonsdorff 2023.)

Tällä hetkellä on epäselvää, tarvitaanko tekijänoikeudenhaltijan lupaa tekoälyn opetusdatana käytettyyn materiaaliin. Lain tulkinnassa on epäselvyyksiä, joita ei vielä tiedetä. Tekoälyn lainsäädäntöä tullaan varmasti selkeyttämään tulevien vuosien aikana. Tekoälyt käyttävät valtavaa määrää dataa, jonka pohjalta vastaavat käyttäjän komentoihin. Osa tästä datasta on tekijänoikeussuojattua ja herää kysymys, kuinka tekoälysovelluksia pitävät yritykset aikovat ratkaista tämän ongelman. Ei ole kuitenkaan realistista, että kaikkeen dataan haettaisiin lupia erikseen, vaan lainsäädännön on selkeytettävä tilannetta.

4.1 DSM-direktiivi

Vuonna 2019 voimaan tulleen DSM-direktiivin on tarkoitus selkeyttää tekoälyn opettamiseen liittyvää oikeustilaa Euroopan unionissa, erityisesti tiedonlouhinnan osalta. Direktiivin artikkelit 3 ja 4 käsittelevät tekstin- ja tiedonlouhintaa, ja ne velvoittavat jäsenvaltiot säätämään tekijänoikeuden poikkeuksista tai rajoituksista tieteellisessä tutkimuksessa ja muissa tilanteissa. (Kuosa 2023.)

DSM-direktiivin myötä tiedonlouhinta on lähtökohtaisesti sallittua, kunhan aineisto on laillisesti saatavissa eikä tekijä ole pidättänyt oikeutta aineiston käyttöön. Oikeudenhaltijat voivat kuitenkin kieltää tiedonlouhinnan kaupallisiin tarkoituksiin. Käyttäjien ja oikeudenhaltijoiden oikeuksien tasapainoa pidetään haasteellisena, ja direktiiviä on myös kritisoitu hidastavan tekoälytekniikan kehitystä EU:ssa. (Kuosa 2023.)

Direktiivin tulkinnassa on ollut poikkeuksia eri jäsenmaissa. Yksi ongelma tulkinnassa on, että katsotaanko koneoppimisen olevan tekstin- ja tiedonlouhintaa. Tekoälyn kouluttamisen käyttötarkoitukset ovat erittäin laajat, ja usein tarkoitus onkin tuottaa uutta aineistoa. Tekstin- ja tiedonlouhinnan katsotaan olevan suppeasti määriteltynä analytiikan tuottamista. Tulkinta siitä onko tekoälyn koulutuksessa kyse aineiston analyysistä herättää eriäviä mielipiteitä. (Kuosa 2023.)

4.2 Tekoälytaiteen tekijänoikeudet

Tekoälyllä luodun taiteen tekijänoikeudet herättävät ristiriitaisia kysymyksiä. Kuuluuko tekijänoikeus tekoälylle itselleen vai tekoälyä käyttävälle ihmiselle? Voiko henkilö luoda tekoälyllä valokuvan ja saada itselleen tekijänoikeudet teokseen? Tämä on oleellinen tieto, kun mietitään voiko tekoälyllä luodulla valokuvalla osallistua kilpailuun. Tekijänoikeussuojan saadakseen teoksen on ylitettävä teoskynnys, joka viittaa teoksen omaperäisyyteen ja siihen, että kukaan muu ei olisi samoista lähtökohdista päätenyt samaan lopputulokseen (Kari 15.12.2022).

Nykyisen lainsäädännön nojalla tämänhetkiset kuvageneraattorit eivät ole oikeuskelpoisia oikeussubjekteja, eikä tämä vuoksi voi saada oikeuksia. Tekoäly ei voi siis saada teokselle tekijänoikeuksia (Kari 15.12.2022). Aiheeseen liittyen Yhdistyneen kuningaskunnan korkein oikeus antoi päätöksen, että tekoälyjärjestelmä ei voi olla patentin keksijänä, sillä UK:n patenttilaki edellyttää, että keksijä on luonnollinen henkilö (Karus 2023).

Onko tekoälyä käskyttävä ihminen sitten teoksen tekijänoikeuden haltija? Tämäkin kysymys herättää epäselvyyttä, sillä voidaanko teosta pitää henkisen luomistyön tuloksena, jos ihminen on ainoastaan antanut ohjeita tekoälylle, joka lopulta luo teoksen? Toisin sanoen täyttyykö teoskynnys yli-päättään tämänkaltaisissa tapauksissa. Teoskynnnyksen ylitykseen ei vaadita tiettyä työmäärää eikä

taiteellista laatua, joten vaikuttaako asiaan, vaikka kuinka ihminen hienosäätäisi AI:n asetuksia? Näihin kysymyksiin ei vielä ole vastauksia nykyisessä oikeusnormistossa. (Kari 15.12.2022.)

Kiinnostavaa on se, että kuinka tekoälytaiteella voisi ylittää teoskynnyksen, kun tekoäly tekee teoksen puolestasi. Herää kysymys siitä, että jos kaksi ihmistä antaa samat käskyt ohjelmalle, onko lopputulos sama? Voiko tekoälyllä luodulle teokselle siis ylipäättään saada tekijäoikeussuojaa? Tämä jää nähtäväksi tulevaisuudessa.

Teos, jonka luomisessa tekoäly on ollut vain apuvälineenä voi saada tekijäoikeussuojan, mutta vain jos ihminen on merkittävästi vaikuttanut lopputulokseen, jota voidaan näin pitää omaperäisenä teoksena. Tämäkin voi olla hiukan kyseenalainen, sillä voi olla vaikeaa hahmottaa, mikä ihmisen luomistyön ja koneen tekijäoikeudellisesti relevantin luomistyön suhde on. (Ilvonen 2023).

Tekoälytaiteessa on syntynyt tekijäoikeusongelmia myös opetusdatana käytettävästä taiteesta. Opetusdatana käytetään taiteilijoiden teoksia, joista kuvageneraattorit luovat käyttäjilleen kuvia. Nämä kuvat saattavat törkeästi jäljitellä taiteilijoiden tyyliä. Pahimmassa tapauksessa taiteilijan kuvat ovat päätyneet opetusdataksi ilman tekijäoikeuden haltijan lupaa. Ongelmaksi muodostuu myös se, että käyttäjät voivat itse syöttää kuvia, joiden pohjalta haluavat tekoälyn luovan uusia versioita. Ei siis auta, vaikka yksittäiset tekijät kieltäisivät teostensa käytön opetusdatana. (Hieta-mäki 2022.)

Tekoälytaiteen tekijäoikeudet ovat siis tällä hetkellä erittäin epäselvällä pohjalla eikä selvää lainsäädäntöä ole vielä asetettu. Linjaukset tulevat varmasti selkeytymään, kun aiheeseen liittyviä riita-asioita etenee ylimpiin tuomioistuimiin. Tekijäoikeuslain nojalla tekoälytaide herättää monenlaisia kysymysmerkkejä, mutta myös niiden eettisyys ja vastuullisuus on harmaalla alueella.

4.3 Tekoälyn etiikka

Tekoälyn käyttö valokuvien luomisessa sekä sen soveltaminen muilla aloilla herättää lukuisia eettisiä kysymyksiä ja haasteita. Tekoälyjärjestelmät ovat jo laajalti käytössä yhteiskunnassamme varsinkin paikoissa, missä käsitellään ja analysoidaan suuria määriä dataa. Esimerkiksi terveydenhuollossa mietitään, pitäisikö algoritmien avulla ehkäistä ja ennakoida asiakkaiden terveysriskejä. Monet algoritmit ovat jo käytössä verotuksessa, sosiaalietuuksien laskennassa ja sosiaalisen median sisältösuosituksissa. Tulevaisuudessa tekoäly ja robotiikka rantautuvat moniin muihinkin yhteiskuntamme rattaisiin. Tekoäly siis vaikuttaa jo nyt paljon meidän kaikkien joka päiväiseen elämäämme. Tähän kaikkeen sisältyy paljon eettisiä tekijöitä, ja meidän tulee arvioida yhteiskuntana näiden järjestelmien hyötyjä ja riskejä sekä vaikutuksia esimerkiksi ihmisoikeuksiin. Rikkooko esimerkiksi automaattiset kuvantunnistusjärjestelmät yksityisyyden suojaa? Teknologiat eivät

itsessään ole eettisesti epäilyttäviä, vaan ongelmat syntyvät niiden käyttötarkoituksesta ja yhteiskunnallisesta kontekstista. (Helsingin yliopisto, 2024.)

Kenelle jää lopulta vastuu järjestelmien virheistä tai ei-toivotuista seurauksista? Voiko esimerkiksi tekoälyn tekemiin yhteiskunnallisiin ratkaisuihin luottaa? Viranomaisten vastuulla on toimia puolueettomasti ja tasapuolisesti kaikkia kohtaan, mutta jos tekoäly tekee töitä ihmisen puolesta, voimameko luottaa, että tämä toteutuu? Tekoälyt keräävät ihmisistä ja yrityksistä paljon tietoa, joka saattaa riskin tietoturvalle ja yksityisyyden suojalle. Aiemmin mainitut algoritmit päättävät ja ohjaavat nuorten sosiaalisen median sisältöä ja altistavat esimerkiksi disinformaatiolle. Tekoäly tuo mukanaan siis paljon uhkia ja mahdollisuuksia, joita kaikkia ei pystytä vielä edes tunnistamaan. Keskeiseksi kysymykseksi muodostuu, kuka on loppujen lopuksi vastuussa tekoälyn aiheuttamista vahingoista ja virheistä.

Tekoäly herättää paljon huolia työllisyyteen, sillä tekoälyn hyödyntämisen myötä odotetaan monien työpaikkojen vaarantuvan. Työpaikkojen katoaminen ja työn muuttuminen luovat haasteita tulevaisuudessa. On kuitenkin arvioitu, että tekoälyn myötä avautuu myös uusia työpaikkoja. Ihmisten koulutus tulee olemaan suuremmassa roolissa sekä yksilöiden vastuu oman oppimisen ylläpitämisestä korostuu. (Valtioneuvosto 2016.)

Tekoäly saattaa siis vaarantaa myös luovan alan ammattilaisten, kuten valokuvataiteilijoiden, elinkeinon, ja monet ovatkin jo huolissaan tulevaisuudesta. Tekoälyllä pystytään jo nyt tekemään paljon esimerkiksi graafista suunnittelua, mikä saattaa vähentää alan tekijöiden tarvetta työmarkkinoilla. Taiteilijat ovat huolissaan, koska he kokevat, että tekoälyjen lisääntyminen saattaa vähentää heidän työmahdollisuuksiaan. Lisäksi he ovat huolissaan siitä, että tekoälyt voivat jäljitellä heidän tyyliinsuuntiaan ja käyttää heidän tekijänoikeussuojattuja teoksiaan ilman asianmukaista lupaa.

Tekoälyllä luodut valokuvat eivät pysty täysin korvaamaan oikean elämän tilanteista otettuja kuvia. Esimerkiksi on vaikea kuvitella, että lasten koulukuvat tai kuvat perhejuhlista korvattaisiin tekoälyllä luoduilla kuvilla. Kuitenkin ongelmaksi saattaa koitua disinformaatio ja propaganda, jos tekoälyllä luodaan valokuvia tapahtumista, joita ei todellisuudessa ole tapahtunut ja näitä levitetään esimerkiksi sosiaalisessa mediassa totuutena. Tekoälyllä luotuja valokuvia on jo nyt vaikea tunnistaa oikeista valokuvista ja tulevaisuudessa voi joutua miettimään, onko valokuva luotu ehkä kokonaan tekoälyllä. Photoshopin kaltaisilla kuvankäsittelyohjelmilla on voitu jo kauan tehdä todellisuudesta poikkeavia kuvia, mutta siihen on vaadittu erityisiä taitoja ohjelman käyttäjältä. Tekoälyllä kuka tahansa voi luoda ilman suurempaa tietotaitoa todellisuudesta poikkeavaa materiaalia, mikä voi johtaa väärinkäyttöksiin.

Muotokuvien luomisesta tekoälyllä saattaa myös koitua vastuullisuuskysymyksiä, koska tekoäly saattaa lisätä kuvaan todellisen henkilön kasvot. Tekoälyn käyttäjä ei välttämättä edes tiedä kyseessä olevan todellinen henkilö eikä näin ollen pysty pyytämään lupaa kyseiseltä henkilöltä valokuvan käyttöön. Erilaiset filtrit muotokuvissa ovat nuorille arkipäivää, joiden avulla tekoäly muokkaa henkilön ulkonäköä suuntaan tai toiseen. Nuoret käyttävät näitä valokuvia, jotka he ovat ottaneet itsestään, esimerkiksi muokatakseen ulkonäköään vastaamaan kauneusihanteita. Nämä kuvat eivät edusta oikeaa ihmistä ja antavat nuorille epärealistisen käsityksen ihmisten ulkonäöstä. Kauneusihanteet muuttuvat täysin epärealistisiksi ja aiheuttavat varsinkin nuorilla paljon ulkonäköpaineita.

Tekoälyn hyödyntäminen sisältää siis paljon eettisiä ja vastuullisuuskysymyksiä, joihin tarvitaan tulevaisuudessa ratkaisuja. Tällä hetkellä tekoälyn kenttä on niin suurien muutosten keskellä, että yhteiskunnan on vaikea pysyä perässä tässä kaikessa. Paljon mahdollisuuksia ja riskejä on jo havaittu ja niihin pyritty keksimään ratkaisuja, mutta uusia ilmenee koko ajan tekoälyn yleistymisen myötä. Muutokseen tulisi varautua sekä sopeutua niin yhteiskunnallisesti, kuin yksilöllisesti.

5 Tekstianalyysit

Valokuvauskilpailut ja tekoälyn käyttö valokuvien luomisessa ovat herättäneet kiinnostusta niin taiteen kuin tekniikan piireissä. Kilpailuihin osallistuminen ja niiden sääntöjen tulkinta ovat keskeisiä osa-alueita, jotka heijastavat niin kilpailunjärjestäjien odotuksia kuin osallistujien oikeuksia ja velvollisuuksia. Tässä tutkimuksessa keskitytään tarkastelemaan valokuvauskilpailujen sääntöjä sekä tekoälysovellusten käyttöehtoja laadullisen tekstianalyysin avulla. Tekstianalyysi tarkoittaa tekstin sisällön tarkastelua ja tutkimista valittujen tavoitteiden ja kriteerien näkökulmasta. Tavoitteena on tutkia valokuvauskilpailujen sääntöjen ja tekoälysovellusten käyttöehtojen keskeisiä piirteitä sekä analysoida niiden merkitystä suhteessa tekoälyllä luodulla valokuvalla kilpailuun osallistumiseen. Tekstianalyysin avulla pyritään etsimään valittujen tekstien sisällöistä merkityksiä ja ilmaisuja, joiden avulla pystytään vastaamaan tutkimuskysymykseen.

Tutkimus on tehty syksyn 2023 ja kevään 2024 aikana. Tutkimukseen valikoitui valokuvauskilpailujen säännöt sekä tekoälysovellusten käyttöehdot, sillä keskeiset kysymykset liittyvät siihen, miten valokuvauskilpailujen säännöt määrittelevät tekoälyllä luodulla valokuvalla osallistumisen kilpailuihin ja miten tekoälysovellusten käyttöehdot vaikuttavat tähän osallistumiseen. Tutkimuksessa tarkastellaan, miten eri kilpailujen säännöt ja käyttöehdot vertautuvat toisiinsa ja mitä eroja tai yhtäläisyyksiä niissä esiintyy. Tämän tutkimuksen avulla pyritään lisäämään ymmärrystä siitä, miten tekoälyllä luodulla valokuvalla kilpailuihin osallistumista säännellään ja millaisia haasteita tai mahdollisuuksia tämä tuo esiin kilpailunjärjestäjille ja osallistujille.

5.1 Valokuvauskilpailujen sääntöjen vertailu

Valokuvauskilpailujen sääntöjä tarkastellaan, jotta selvitetään, voiko tekoälyllä luodulla valokuvalla osallistua kilpailuun. Säännöissä rajataan esimerkiksi, minkälaisilla kuvilla voidaan osallistua kilpailuun, valokuvaajan tekijänoikeuksista ja valokuvien käytöstä kilpailun yhteydessä. Tutkimukseen on valittu verkkohaun perusteella saaduista julkisista lähteistä löytyneitä valokuvauskilpailuja, jotka ilmoittivat selkeästi kilpailujen säännöt. Tämän jälkeen valintaa supistettiin eri tasoihin valokuvauskilpailuihin eri maantieteellisiltä alueilta, jotta saisi kokonaisvaltaisemman kuvan siitä, kuinka kilpailunjärjestäjät ovat ottaneet huomioon tekoälyn. Kriteerinä valituille kilpailuille oli, että ne ovat vuonna 2024 järjestettäviä kilpailuja, jotta saadaan mahdollisimman ajantasainen kuva nykytilanteesta. Valinta osui kilpailuihin, jotka ilmestyivät verkkohauulla ensimmäisenä ja täyttivät edellä mainitut kriteerit.

Valokuvauskilpailuja järjestäviä tahoja sekä kilpailu kategorioita on paljon erilaisia. Kilpailuja järjestetään esimerkiksi parhaan muotokuvan, luontokuvan, urheilukuvan, katukuvan, maisemakuvan, eläinkuvan ja nykyään myös tekoälykuvan kategorioissa. Osallistujat lähettävät parhaat kuvansa

kilpailuun, jonka jälkeen voittaja ratkaistaan yleensä joko yleisöäänestyksellä tai tuomariston päätöksellä. Sarjoja löytyy avoimesta ammattilaiseen, ja kriteerit kilpailuun osallistumiseen vaihtelee järjestäjien välillä. Lähtökohtana on, että osallistuja on itse ottanut valokuvat, joilla hän osallistuu kilpailuun.

Tekstianalyysilla pyritään etsimään valokuvauskilpailujen säännöistä merkityksiä ja ilmaisuja, jotka saattavat vaikuttaa suoraan tekoälyllä luodulla valokuvalla osallistumiseen sekä juridisesta näkökulmasta tekijänoikeusmainintoja. Tarkastelussa on myös minkälaisilla kuvilla kilpailuihin voi osallistua ja minkälaisia sarjoja kyseisessä kilpailussa on. Tämän lisäksi säännöistä on etsitty, miten kilpailuun osallistuvia kuvia käytetään järjestäjän toimesta.

5.1.1 Finnish Photo Awards

Finnish Photo Awards on Suomen Ammattivalokuvaajat ry:n järjestämä valokuvauskilpailu, joka käydään 11 kategoriassa. Kilpailu on avoin kaikille Suomessa asuville valokuvaajille, eikä edellytä ammattilaisstatusta. Vuonna 2023 mukana oli ensimmäistä kertaa *digitally created images* -kategoria, johon osallistutaan tekoälyllä luoduilla kuvilla. Kilpailun pääpalkinto valitaan kaikkien kategorioiden parhaasta kuvasta, mutta *digitally created images* -kategoria ei ole mukana pääkilpailussa. Muihin kategorioihin ei ole sallittua osallistua kuvilla, joita on osittain tai kokonaan luotu tekoälyllä. Tekoälyyn perustuvia editointityökaluja saa kuitenkin käyttää kuvaajan itse ottamiin kuviin. (Finnish Photo Awards, 2023.)

Säännöissä mainitaan, että kuvien tulee olla kuvaajan itse ottamia valokuvia sekä hänellä tulee olla niiden julkaisemiseen täydet oikeudet. Mikäli kuvissa esiintyy malleja, tulee heiltä olla lupa kuvan käyttämiseen kilpailutarkoituksessa. Jos teos on koostettu useammasta valokuvasta, on kuvaajalla oltava oikeudet kaikkiin teoksen osakuviin. (Finnish Photo Awards, 2023.)

Finaaliin päässeistä kuvista tulee osallistujan toimittaa muokkaamattomat kuvat sekä kameran Exif-tiedostot. Exif-tiedosto (Exchangeable image file format) kertoo kuvan metatiedot, joita voivat olla esimerkiksi, milloin, missä ja millä kameralla kuva on otettu sekä kuvan ottoon käytetyt kameran asetukset. (Finnish Photo Awards, 2023.)

Tekijänoikeudet kuviin säilyy kuvaajalla itsellään, eikä järjestäjä saa ilman kuvaajan lupaa muokata tai muuttaa kuvan sisältöä. Järjestäjällä sekä tiedotusvälineillä on kuitenkin oikeus julkaista finalistien kuvat ilman erillistä korvausta sovituissa yhteyksissä. Kuvien muusta käytöstä on sovittava kuvien ottajien kanssa. (Finnish Photo Awards, 2023.)

5.1.2 Kuvaesitysten pohjoismainen mestaruuskilpailu 2024

Kuvaesitysten pohjoismainen mestaruuskilpailu on pohjoismaisen Valokuvausliitto Nordiska Förbundet för Fotografien järjestämä valokuvauskilpailu pohjoismaiden kameraseurojen liittojen jäsenille. Kilpailussa kuvaesitys voi koostua yksittäisistä kuvista tai videoista. Esityksen tulee kuitenkin koostua pääasiassa yksittäisistä valokuvista ja video-osuus saa muodostaa korkeintaan 10 % kokonaisuudesta. (Suomen kameraseurojen liitto ry, 2024.)

Säännöissä mainitaan, että kaikki aihepiirit ja kuvaustekniikat ovat sallittuja, digitaalinen käsittely mukaan lukien. Esitykseen sisältyvä materiaali tulee olla valokuvaajan itse ottamaa ja hänellä tulee olla täydet oikeudet kaikkeen kuvamateriaaliin. Mikäli esitys sisältää ääntä, tulee osallistujalla olla oikeudet ääniraidan käyttöön. Ehdoissa mainitaan, että osallistumalla osallistuja takaa, että hänellä on täydet oikeudet kaikkeen kuvaesityksessä käytettyyn materiaaliin. Kuvaesityksen tekoon ei saa myöskään osallistua kukaan muu kuin osallistuja itse. (Suomen kameraseurojen liitto ry, 2024.)

Säännöissä eikä osallistumisohjeissa ole mitään mainintaa tekoälystä tai sen käyttämisestä kilpailuun osallistuvilla valokuvilla.

5.1.3 Color Photography Contest

Color Photography Contest on yksi amerikkalaisen Refocus Awardsin järjestämistä valokuvauskilpailuista ja se käydään useassa eri kategoriassa. Yhdellä kuvalla voi osallistua useampaan eri kategoriaan tai usealla kuvalla useampaan kategoriaan. Kukin kuva arvostellaan erikseen jokaisessa kategoriassa. Kilpailussa on ammatti-, amatööri- ja opiskelija valokuvaajille omat sarjansa. Ammattivalokuvaajaksi lasketaan henkilö, joka on ansainnut tuloa valokuvauksella. (Refocus Awards, 2024.)

Säännöissä mainitaan, että kilpailuun voi osallistua millä tahansa formaatilla otetulla valokuvalla. Valokuvalla, jolla on aiemmin osallistuttu järjestäjän kilpailuihin, ei kuitenkaan saa osallistua uudelleen. Vaikka valokuva olisi julkaistu aiemmin muissa medioissa, voi sillä osallistua kilpailuun. Tekoälyillä luoduilla kuvilla ei saa osallistua yhteenkään järjestäjän kilpailuun. Tämän lisäksi järjestäjä pidättää oikeuden vaatia todisteita osallistujilta, että valokuvaa ei ole luotu tekoälyllä. Osallistujalla tulee myös olla täydet oikeudet valokuviin, joilla hän osallistuu kilpailuun. (Refocus Awards, 2024.)

5.1.4 Talven taikaa 2024 valokuvauskilpailu

Talven taikaa valokuvauskilpailu on Know Your Hoodsin järjestämä valokuvauskilpailu, jossa etsitään parasta kuvaa Suomen talvesta. Kuvan voi ottaa missä päin tahansa Suomea, kunhan se on otettu talvella 2023–2024. Kilpailuun voi osallistua enintään kolmella kuvalla ja kuvien yhteydessä tulisi mainita kuvausaika ja -paikka. (Know Your Hoods, 2024.)

Valokuvien tekijänoikeudet säilyvät valokuvaajilla, mutta järjestäjällä on oikeus käyttää kilpailuun osallistuneiden valokuvia ja kuvatekstejä kyseistä kilpailua koskevissa julkaisuissa omissa verkkopalveluissaan ja sosiaalisen median kanavissaan siten, että valokuvaaja on mainittu kuvan yhteydessä. Järjestäjällä on oikeus rajata kuvaa Instagramiin sopivaksi. Valokuvaaja vakuuttaa osallistumalla, että hänellä on oikeudet käyttämäänsä kuvamateriaaliin ja sen levittämiseen ilman tekijänoikeuksien ja/tai yksityisyyden suojan loukkaamista. Mikäli valokuvassa esiintyy tunnistettavissa oleva henkilö, on kuvaaja vastuussa siitä, että henkilö on antanut suostumuksensa valokuvan ottamiseen ja valokuvan kilpailuun lähettämiseen. (Know Your Hoods, 2024.)

Säännöissä eikä osallistumisohjeissa ole mitään mainintaa tekoälystä tai sen käyttämisestä kilpailuun osallistuvilla valokuvilla.

5.1.5 Sony World Photography Awards

Sony World Photography Awards on yksi maailman johtavista valokuvauskilpailuista, jonka järjestää World Photography Organisation. Kilpailussa on kymmenen eri kategoriaa, joista valitaan kunkin voittaja sekä yksi koko kilpailun voittaja. Kilpailun sarjat ovat avoin, nuorten ja ammattilaisvalokuvaajat. Valokuvat, joilla osallistutaan kilpailuun, tulee olla otettu kyseisen vuoden aikana eikä niitä saa olla julkaistu aiemmin muualla. (World Photography Organisation, 2024.)

Kilpailuun osallistutaan vähintään viidellä ja enintään kymmenellä kuvalla. Osallistujan täytyy olla vähintään 18-vuotias. Säännöissä mainitaan, että valokuviin on jätettävä Exif-tiedot. Tekoälyllä luoduilla kuvilla ei saa osallistua kilpailuun, mutta valokuvia saa jälkikäsitellä. Mikäli valokuvia on muokattu, tulee alkuperäiset valokuvat toimittaa järjestäjälle. Säännöissä vaaditaan, että osallistujalla on täydet oikeudet valokuviin, joilla hän osallistuu kilpailuun eikä kuvat saa rikkoa immateriaalioikeuksia. (World Photography Organisation, 2024.)

Osallistumalla henkilö hyväksyy, että järjestäjä ja tapahtumakumppanit saavat käyttää valokuvia kolmen vuoden ajan omissa tiedotusvälineissään mihin tahansa tarkoitukseen. Valokuvaajan nimi

tullaan mainitsemaan julkaisuissa valokuvien yhteydessä. (World Photography Organisation, 2024.)

5.2 Tekoälysovellusten käyttöehtojen vertailu

Tekoälysovellukset ovat järjestelmiä, jotka tuovat tekoälyn ihmisten käytettäväksi erilaisissa tarkoituksissa. Sovelluksia on esimerkiksi tekstin muokkaukseen, tuottoon ja parantamiseen sekä kuvien muokkaamiseen ja luomiseen.

Tunnetuimpien tekoälysovellusten tarjoajien käyttöehtoja tutkitaan siitä näkökulmasta, miten tekoälyllä tuotettua materiaalia saa käyttää. Valitut palveluntarjoajat ovat tulleet tunnetuimmiksi useissa artikkeleissa ja vertailuissa, jonka pohjalta ne valikoituivat tähän tutkimukseen. Yhtenä kriteerinä tutkimukseen valituille tekoälysovelluksille on, että ne tarjoavat käyttäjilleen kuvageneraattoripalveluita, joiden avulla pystytään luomaan valokuvia.

Tekstianalyysin avulla pyritään etsimään käyttöehdoista merkityksiä ja ilmaisuja, miten ne sitovat käyttäjää, kuka palveluita voi käyttää, mihin tarkoitukseen palveluita voi käyttää, sovelluksesta saadun tulosteen omistussuhteita sekä mitä käyttöehdoissa mainitaan tulosteen omaperäisyydestä. Tekstianalyysin kautta pyritään löytämään vastauksia siihen, voiko tekoälyllä luotua valokuvaa käyttää valokuvauskilpailussa.

5.2.1 OpenAI

OpenAI on tekoälypalveluita tarjoava yritys ja käyttöehdot koskevat heidän kaikkia yksityishenkilöille tarjottuja palveluita, kuten ChatGPT:tä ja DALL·E:tä. Käyttöehdoissa mainitaan, että ehdot muodostavat sopimuksen käyttäjän ja OpenAI, L.L.C.:n ja Delaware-yhtiön välille, ja ne sisältävät tärkeitä määräyksiä riitojen ratkaisusta välimesmenettelyn kautta. Käyttämällä palveluja hyväksyy ehdot. (OpenAI 2023.)

Palvelujen käyttöön tulee olla vähintään 13-vuotias, ja mikäli käyttäjä on alle 18-vuotias, on henkilöllä oltava vanhempien tai laillisen huoltajan lupa palvelujen käyttöön. Käyttöehdoissa kielletään palvelujen käyttö laittomaan, haitalliseen tai väärinkäyttötarkoitukseen. Palveluita ei saa käyttää tavalla, joka loukkaa, omii tai rikkoo kenenkään oikeuksia. Järjestelmällä luotua tulostetta ei saa esittää ihmisen luomana. (OpenAI 2023.)

Käyttäjä on itse vastuussa, ettei hänen syöttämä sisältö riko soveltuvia lakeja tai palvelun käyttöehtoja. OpenAI luovuttaa kaikki oikeutensa käyttäjälle palveluissa saatuun tulosteeseen. Kuitenkin käyttöehdoissa mainitaan, että tuloste ei ole välttämättä uniikki, ja muut käyttäjät voivat saada

saman lopputuloksen tekoälysovelluksesta. Oikeuden luovutukset eivät ulotu muiden käyttäjien tulosteisiin tai mihinkään kolmannen osapuolen tulosteeseen. (OpenAI 2023.)

Käyttöehdoissa mainitaan, että palvelujen käyttö voi johtaa tulosteeseen, joka ei sisällä faktatietoa. Käyttämällä sitoutuu ymmärtämään, ettei luota palvelujen tulostetta ainoana totuuden ja faktatiedon lähteenä. Käyttäjän tulee itse arvioida tulosteen tarkkuutta ja soveltuvuutta käyttötarkoitukseen. (OpenAI 2023.)

5.2.2 Midjourney

Midjourney on kuvageneraatiopalveluita tarjoava yritys. Palvelun käyttöehdot luovat sopimuksen Midjourneyn ja käyttäjän välille, mikä kattaa oikeudet, vastuut ja rajoitukset. Palveluita kehitetään jatkuvasti, eikä niiden laadusta, vakaudesta tai luotettavuudesta anneta takeita. Käyttämällä palveluita käyttäjä hyväksyy ehdot. (Midjourney 2023.)

Ikäraja palvelun käytölle on 13 vuotta ja alaikäisellä tulee olla huoltajan lupa palvelun käyttöön. Alaikäisen huoltaja hyväksyy ehdot hänen puolestaan ja ottaa vastuun käytöstä. Palveluita ei saa käyttää loukkaamaan kenenkään immateriaalioikeuksia, sisältäen tekijänoikeudet, patenttioikeudet ja tavaramerkit. (Midjourney 2023.)

Käyttäjä omistaa kaikki palvelun avulla luodut teokset täysimääräisesti sovellettavan lain mukaisesti. Tähän on kuitenkin poikkeuksia kuten käyttöehtojen asettamat veloitteet ja kolmansien osapuolien oikeudet. Käyttäjä antaa myös täydet oikeudet Midjourneyle toistaa, valmistaa johdannais-teoksia, näyttää julkisesti, suorittaa julkisesti ja jakaa palveluun syötetyt tekstit ja kuvat, samoin kuin palvelun kautta luodut teokset. Mikäli henkilö huomaa, että palvelussa on käytössä hänen tekijänoikeussuojattua materiaalia, on käyttöehdoissa mainittu menettely, kuinka toimia tilanteessa. (Midjourney 2023.)

Käyttäjältä odotetaan kohteliasta ja kunnioittavaa käytöstä eikä palvelua saa käyttää laittomaan toimintaan tai toisten oikeuksien loukkaamiseen. Palveluntarjoaja ei ole vastuussa tappioista, välillisistä vahingoista tai kolmansien osapuolien kassa syntyvistä riidoista. Kaikki riidat ratkaistaan välimiesmenettelyssä Kalifornian lain mukaisesti. Mikäli osa sopimuksesta on pätemätön, muu sopimus pysyy voimassa. (Midjourney 2023.)

5.2.3 StabilityAI

Stability AI on tekoälytaidetta generoiva sovellus, jonka takana on Stability AI Ltd. Käyttämällä yrityksen sovelluksia hyväksyt käyttöehdoissa määritetyt ehdot ja sitoudut noudattamaan niitä. Käyttäjän tulee olla asuinmaansa lainsäädännön mukaan täysi-ikäinen, käyttääkseen palveluita. (StabilityAI 2022.)

Ehdoissa määritetään, että Stability myöntää rajoitetun, ei-yksinomaisen, peruutettavissa olevan ja henkilökohtaisen lisenssin päästä ja käyttää sivustoa yksinomaan ei-kaupallisiin ja tiedollisiin tarkoituksiin. Kaikki sivustolla näytettävä ja saatavilla oleva sisältö on suojattu tekijänoikeuksilla, tavaramerkeillä, moraalisisilla oikeuksilla ja muilla immateriaalioikeuslaeilla Yhdysvalloissa, Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja muilla kansainvälisillä toimivalta-alueilla. Käyttöehdoissa mainitaan, että käyttäjät voivat ilmoittaa väitetystä tekijänoikeusloukkauksesta noudattamalla Digital Millennium Copyright Actin (DMCA) mukaisia menettelyjä. (StabilityAI 2022.)

Käyttäjä on täysin vastuussa toimistaan sivustoa käyttäessä, mukaan lukien kaikki sisältö, tiedot tai muut materiaalit, jotka lähettää tai lataa sivustolle, ja kantaa kaikki sivuston käyttöön liittyvät riskit. Palveluita ei saa käyttää harjoittaakseen kiellettyjä toimia tai auttaakseen muita henkilöitä tai tahoja kiellettyjen toimien tekemisessä. Sivustoa ei saa käyttää haitallisiin tai laittomiin toimiin eikä käyttää millään tavalla, joka rikkoo mitä tahansa sovellettavaa kansallista, liittovaltion, osavaltion, paikallista tai kansainvälistä lakia tai määräystä. (StabilityAI 2022.)

Käyttöehdoissa on vastuuvapauslauseke, joka määrittelee, että sivusto toimitetaan sellaisenaan ilman takuita kaupallisesta hyväksyttävyydestä, tarkoitukseen sopivuudesta ja loukkaavuudesta. Stability AI rajoittaa vastuunsa välillisistä ja seuraamuksellisista vahingoista. Mikäli kiistoja käyttäjän ja palveluntarjoajan välille syntyy, ratkaistaan ne välimiesmenettelyllä. Nämä ehdot muodostavat sopimuksen käyttäjän ja Stability AI:n välille. (StabilityAI 2022.)

6 Tutkimuksen tulokset

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, onko tekoälyllä luodulla valokuvalla kilpailuun osallistuminen immateriaalioikeus- vai mielipidekysymys. Tässä luvussa käydään läpi valokuvauskilpailujen sääntöjen ja tekoälysovellusten käyttöehtojen vertailusta saadut tutkimustulokset. Edellä mainittuja valokuvauskilpailujen sääntöjä sekä tekoälysovellusten käyttöehtoja tulkitaan laadullisen tekstianalyysin keinoin, jonka kautta pyritään saamaan vastaus tutkimuskysymykseen.

Tutkittavia aineistoja lähestytään tekstianalyysin kautta ja pyritään löytämään merkityksiä ja teemoja, jotka voivat vaikuttaa tekoälyllä luodulla valokuvalla kilpailuun osallistumiseen. Lähestymistapa mahdollistaa syvemmän perehtymisen sääntöjen ja käyttöehtojen mahdollisiin ristiriitoihin, vaikutuksiin ja mahdollisuuksiin osallistua kilpailuihin tekoälyllä luoduilla valokuvilla.

6.1 Yhteenveto valokuvauskilpailujen säännöistä

Valokuvauskilpailujen säännöissä on paljon yhtäläisyyksiä valokuvien tekijänoikeuksien suhteen. Kaikkiin kilpailuihin osallistuessa tulee osallistujalla olla täydet oikeudet valokuviinsa, ja hänen on täytynyt ottaa itse kyseiset valokuvat. Kilpailujenjärjestäjät käyttävät kilpailuun osallistuneiden kuvia moniin erilaisiin julkaisuihin kilpailujen päätyttyä. Kuvien julkaisu vaatii täydet oikeudet niiden käyttöön, ja osallistumalla valokuvaaja ottaa vastuun siitä, että hän omistaa valokuvien tekijänoikeudet eikä järjestäjä ole vastuussa, mikäli ongelmia oikeuksien suhteen syntyy. Osallistuminen on eräänlainen sopimus, jolla osallistuja takaa omistavansa tekijänoikeudet ja myöntää järjestäjälle vapauden käyttää hänen valokuviaan sopimuksessa mainituin rajoituksin. Kuvissa tunnistettavasti esiintyviltä henkilöiltä täytyy myös olla lupa kuvien käyttöön kilpailun yhteydessä.

Tekoälyyn on selkeästi herätty suurimpien valokuvauskilpailujen kohdalla. Suurimmat toimijat kieltävät AI generoiduilla kuvilla osallistumisen kilpailuihinsa. Kilpailijoilta vaaditaan alkuperäisiä muokkaamattomia kuvia Exif-tiedoilla, joilla pystytään varmistamaan, että niitä ei ole käsitelty tekoälyllä. Kuitenkin vaihtelua tämän suhteen löytyy paljon, sillä useat kilpailut eivät ota kantaa säännöissään tekoälyyn lainkaan.

Erityisesti pienemmissä valokuvauskilpailuissa ei ole sääntöjä, jotka koskisivat tekoälytaidetta. On siis epäselvää, miten tuomaristo katsoisi, jos kilpailuun osallistuttaisiin osittain tai kokonaan tekoälyllä luodulla valokuvalla.

6.2 Yhteenveto tekoälysovellusten käyttöehdoista

Tekoälysovellusten käyttöehdot luovat sopimuksen palveluntarjoajan sekä käyttäjän välille. Käyttämällä palvelua henkilö hyväksyy käyttöehdoissa mainitut ehdot ja sitoutuu noudattamaan niitä. Kaikki palveluntarjoajat ovat linjassa siinä, että vain täysi-ikäinen henkilö voi tehdä kyseisen sopimuksen. Mikäli alaikäinen, mutta vähintään 13-vuotias henkilö haluaa käyttää sovelluksia, tulee hänen huoltajansa ottaa laillinen vastuu palvelun käytöstä.

Käyttöehdoissa määritellään, että palveluita ei saa käyttää mihinkään laittomaan tai haitalliseen toimintaan. Palveluita ei myöskään saa käyttää loukkaamaan kenenkään oikeuksia, joista esiin on nostettu immateriaalioikeudet ja etenkin tekijänoikeudet. Käyttäjä on itse vastuussa, ettei hänen syöttämä sisältö riko mitään edellä mainituista eikä täten käytä sovelluksesta saatua tulostetta niiden vastaisesti.

Riitatilanteiden varalle käyttöehdoissa on määritely, että riidat ratkaistaan välimiesmenettelyllä. Osassa käyttöehdoista on maininta, kuinka toimia, mikäli havaitsee sovelluksessa tekijänoikeuksia rikkovia materiaaleja. Midjourneyn käyttöehdoissa on kohta, jolla käyttäjä antaa täydet oikeudet Midjourneyle toistaa, valmistaa johdannaisteoksia, näyttää julkisesti, suorittaa julkisesti ja jakaa palveluun syötetyt tekstit ja kuvat, samoin kuin palvelun kautta luodut teokset. Käyttäjä siis antaa näin oikeudet Midjourneyn käyttää sovelluksen opetusdatana kaikkea, mitä sovellukseen syöttää sekä mitä sieltä saa tulosteena.

Palveluntarjoajat luovuttavat oikeudet käyttäjälle sovelluksista saatuihin tulosteisiin. Tämä ei kuitenkaan koske toisten käyttäjien tulosteita, eikä tulosteita, jotka rikkovat käyttöehtoja tai kolmansien osapuolien oikeuksia. StabilityAI rajaa oikeudet ainoastaan ei-kaupallisiin tarkoituksiin. OpenAI mainitsee käyttöehdoissaan, että tuloste ei ole välttämättä uniikki, ja muut käyttäjät voivat saada sovellusta käyttäessään saman lopputuloksen. Sovellukset saattavat esittää virheellisiä tietoja, eikä palveluntarjoajat anna takeita niiden laadusta tai luotettavuudesta. Näin ollen käyttäjälle itselleen jää vastuu siitä, onko tuloste käyttötarkoitukseen sopiva taikka kaupallisesti hyväksyttävä.

OpenAI on ainut palveluntarjoaja, jonka käyttöehdoissa mainitaan, että järjestelmällä luotua tulostetta ei saa esittää ihmisen luomana. Tämän mukaan on siis aina ilmoitettava tekoälyn käytöstä, kun julkaistaan mitään tekstiä, kuvia, ääntä tai videoita, jotka on luotu tekoälyllä.

7 Pohdinta ja johtopäätökset

Opinnäytetyön tavoitteena oli löytää vastaus kysymykseen, onko tekoälyllä luodulla valokuvalla kilpailuun osallistuminen immateriaalioikeus- vai mielipidekysymys. Tässä osiossa tuon omaa pohdintaani ja johtopäätöksiä tutkimustulosten perusteella.

Tekoälytaiteen tekijänoikeudet ovat tutkimusta tehdessä vielä epäselviä, mutta tutkimuksessa esitetyn aineiston pohjalta voidaan tehdä johtopäätöksiä tutkimuskysymykseen. Lopuksi arvioin omaa työskentelyä ja suoriutumista opinnäytetyöprosessissa.

7.1 Johtopäätökset

Suurimmat valokuvauskilpailujen järjestäjät ovat jo kieltäneet tekoälyllä luodulla valokuvalla osallistumisen tai lisänneet tälle taiteen muodolle oman sarjan kilpailuihin. Järjestäjät ovat estäneet valokuvaaja osallistumasta tekoälyllä luodulla valokuvalla vaatimalla kilpailuun osallistuvista kuvista Exif-tiedostot, joiden metatiedoista näkyvät, millä kameralla, asetuksilla ja milloin valokuva on otettu. Nämä kuvat ovat muokkaamattomia, joten niistä paljastuu, mikäli kuva on kokonaan tai osittain luotu tekoälyllä. Kilpailuihin saa kuitenkin osallistua esimerkiksi filmille otetuilla valokuvilla eikä tämänkaltaisten kuvien skannauksen yhteydessä muodostu kyseistä Exif-tiedostoa. Säännöissä ei kuitenkaan ollut mainintaa, miten filmillä otetuilla valokuvilla osallistuessa tulisi toimia. Joka tapauksessa henkilö rikkoo kilpailun sääntöä, mikäli yrittää kiertää tämän jollain tavalla ja osallistuu tekoälyllä luodulla valokuvalla kilpailuun.

Kaikki kilpailunjärjestäjät eivät kuitenkaan ole kieltäneet tekoälyllä luodulla valokuvalla osallistumista kilpailuun. Säännöissä oli rajauksia paikkaan ja aikaan liittyen, sekä vaatimus, että kuvat ovat kilpailijan itsensä ottamia. Voidaanko kuitenkin katsoa näiden täyttyvän, jos osallistuja luo kuvan tekoälyä hyödyntäen? Tässä saattaa olla enemmänkin kysymys mielipiteistä, mutta kysymyksiä herää, kun tarkastellaan sitä, että kaikki järjestäjät vaativat osallistujalta tekijänoikeudet valokuviin.

Tekoälysovellusten käyttöehdoissa palveluntarjoajat antavat käyttäjälle oikeudet kaikkeen tulosteeseen, mitä käyttäjä saa sovelluksesta. Tämän perusteella käyttäjällä olisi oikeudet materiaaleihin, mutta asia ei ole niin yksinkertainen. Käyttöehdoissa mainitaan poikkeus oikeuksista, mikäli tuloste rikkoo kolmannen osapuolen oikeuksia. Alaluvussa 3.4 on kuvattu oikeuksien luovuttamisesta, eli se jolle tekijänoikeus on luovutettu ei saa muuttaa teosta eikä luovuttaa oikeutta toiselle, ellei toisin ole sovittu. Lisäksi luvussa 4 kuvattiin tekoälyn opetusdatana käytetyn tekijänoikeussuojatun materiaalin käytöstä ilman oikeuksienhaltijan lupaa. Nämä saattavat olla ristiriidassa tekoälysovelluksesta saadussa tulosteessa, mikäli sovellus on käyttänyt tekijänoikeussuojattuja materiaaleja ilman

lupaa tulosteen tekemiseen. Mikäli palveluntarjoaja ei ole tehnyt sopimusta tekijänoikeuksienhaltijan kanssa, he eivät voi kyseisen lainkohdan mukaan luovuttaa oikeuksia kyseiseen materiaaliin kolmannelle osapuolelle, eli tässä tapauksessa tekoälyä käyttävälle henkilölle. Nykyisen lainsäädännön epäselvyys siitä, voiko opetusdatana käyttää tekijänoikeussuojattua materiaalia ja valmistaa siitä teoskappaleita, tekee tilanteesta hankalan niin palveluntarjoajille, oikeuksienomistajille kuin tekoälyä käyttäville henkilöille.

Tutkimuksen perusteella voidaan tulkita, että tekoälyllä luodut teokset ovat ristiriidassa myös alaluvussa 3.5 kuvatun teoksen muuntelun kanssa. Tekoälysovellus nimenomaan luo uusia teoksia käyttäen tässä tekijänoikeussuojattuja teoksia. Näiden voidaan siis katsoa olevan kokoomateoksia, joista tekijänoikeuslaki määrittelee, että kokoomateoksessa käytettyyn tekijänoikeussuojattuihin teoksiin tarvitaan oikeudenhaltijan lupa niiden käyttöön teoksessa. Tekijänoikeuslain 12 § määrittelee, että teoksia voi kopioida yksityiseen käyttöön, joten yksityishenkilö, joka ei julkaise teosta voi vapaasti koota kokoomateoksen yksityiseen käyttöönsä. Mikäli henkilö osallistuisi teoksella valokuvauskilpailuun, ei voida katsoa tämän olevan teoksen yksityistä käyttöä. Tässä tilanteessa henkilö tarvitsisi kokoomateoksessa käytettyjen tekijänoikeussuojattujen teosten tekijänoikeuksien haltijoiden luvat teosten käyttöön. Ongelma on se, että henkilö ei tiedä, mistä teoksista tekoäly kokoaa tulosteen eikä sitä onko mukana tekijänoikeussuojattuja teoksia. Näin ollen ei voi olla varma rikkooko tekoälyllä luotu valokuva kolmannen osapuolen tekijänoikeuksia.

Tekoälyllä luotu valokuva voi siis rikkoa kolmannen osapuolen tekijänoikeuksia ja käyttöehdoissa oli maininta, että palvelun käyttäjä on itse vastuussa, mikäli tämänkaltaisia kiistoja syntyy kolmansien osapuolien kanssa. Tekoälysovellusten palveluntarjoajat ilmoittavat käyttöehdoissaan, että eivät anna takeita tulosteen sopivuudesta käyttötarkoituksiin. Mikäli käyttötarkoitus on valokuvauskilpailuun osallistuminen, ei tekoälyllä luotu valokuva, joka on kokoomateos tekijänoikeussuojatuista teoksista, olisi tarkoitukseen sopiva. Käyttöehdot kieltävät sovellusten käyttämisen niin, että se rikko kenenkään oikeuksia. Tilanne, jossa henkilö käyttäisi toisen tekijänoikeussuojattuja materiaaleja ilman lupaa, olisi tekijänoikeuksien haltijan oikeuksien loukkaamista. Sen vuoksi, että ei voi tietää loukkaako tekoälyllä luotu valokuva jonkun tekijänoikeuksia, olisi turvallisempaa pitää kyseiset teokset yksityisessä käytössä.

Kysymyksiä herää myös siitä, voiko tekoälyllä luotu valokuva edes ylittää teoskynnyksen, kun tekoälysovelluksesta voi saada saman tulosteen kuin toinenkin käyttäjä. Kuten alaluvussa 3.1 kuvataan, täytyy teoksen olla omaperäinen henkisen luomistyön tuotos, johon kukaan muu ei olisi samoista lähtökohdista päätenyt, jotta se voi ylittää teoskynnyksen ja näin saada tekijänoikeussuojan. Tämä ei ainakaan täyty, jos kerran tekoälysovellus voi antaa samanlaisen lopputuloksen usealle eri käyttäjälle, mikäli he käyttävät samoja käskyjä teoksen luomiseksi. Voidaan siis tulkita, että

tämä ei täytä henkisen luomistyön kriteeriä, kun tekoälyä käyttävän henkilön osuus teoksen lopputulokseen on niin vähäinen. Oikeuskäytäntö on kuitenkin vielä epäselvä sen suhteen, voiko tekoälyllä luodulle teokselle saada tekijänoikeussuojan.

Teos, jota on ainoastaan jälkikäsitelty tekoälyllä, voi ylittää teoskynnyksen. Esimerkiksi, jos valokuvan jälkikäsitteily suoritetaan tekoälyn avulla, se korvaisi perinteisen kuvanmuokkausohjelmalla tehdyn jälkikäsitteilyn. Mikäli henkilö antaa tekoälyn tehdä kuvanmuokkauksen esimerkiksi valotuksen ja värien osalta, voidaan katsoa teoksen olevan henkisen luomistyön tulos. Tässä tekoäly on toiminnut vain yhtenä työkaluna teoksen luomisessa eikä luonut teosta kokonaan. Kilpailujärjestäjät sallivat kuvien digitaalisen muokkauksen ja voidaan tulkita niin, että tekoälyn hyödyntäminen ei riko tätä sääntöä. On kuitenkin epäselvää, voiko valokuvalla osallistua kilpailuun, jos tekoälyllä lisätään valokuvaan asioita, joita siinä ei alkuperäisesti ollut.

Suurin kysymys siis on, voiko tekoälyllä luodulle valokuvalla saada tekijänoikeussuojan. Henkilöllä, joka osallistuu valokuvauskilpailuun, täytyy olla täydet oikeudet kuvaan, jolla hän osallistuu. Kilpailujärjestäjät käyttävät valokuvia monissa ei julkaisuissaan ja tämä vaatii oikeudet valokuvien käyttöön. Epäselvyys siitä, nauttiiko tekoälyllä luotu valokuva tekijänoikeussuojasta vaikuttaa siihen voiko teoksella osallistua valokuvauskilpailuun. Nykyinen oikeuskäytäntö ei vielä kerro saako tekoälyllä luodut teokset tekijänoikeussuojan. Mikäli teokselle ei saa tekijänoikeussuojaa, ei kyseisellä valokuvalla pysty osallistua valokuvauskilpailuun. Tekoälyllä luodulla valokuvalla kilpailuun osallistumiseen vaikuttaa siis selkeästi immateriaalioikeuskysymykset.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus

Puusa ja Juuti (2020, luku V) jakavat laadullisen tutkimuksen luotettavuuden karkeasti kolmeen käsitteeseen, joita ovat uskottavuus, luotettavuus ja eettisyys. Käsitteiden yksiselitteinen määrittely on vaikeaa, mutta koko tutkimuksen perustan horjuttamiseksi riittää, että yksikin osa-alue jää puutteelliseksi. Uskottavuudella viitataan siihen, että suuri yleisö voi luottaa siihen, että tutkimusaineisto on kerätty asianmukaisesti ja analysoitu huolellisesti, minkä seurauksena he voivat hyväksyä tulokset tosiksi. Luotettavuus viittaa siihen, että tutkija kykenee perustelemaan valitsemansa lähestymistavat ja käyttämänsä metodit, jotka on valinnut tutkimusongelman ratkaisemiseksi. Eettisyydellä tarkoitetaan sitä, että tutkija on noudattanut eettisiä periaatteita koko tutkimuksen läpi. Tutkimus ei saa vaarantaa eikä aiheuttaa haittaa kenellekään, varsinkaan tutkimuksen kohdistuessa arkaan aiheeseen. (Puusa & Juuti 2020, luku V.)

Nämä kolme kriteeriä tutkimuksen luotettavuudesta täyttyvät tässä tutkimuksessa siten, että kaikki lähteet ovat huolellisesti valittu, jotta kaikki tieto olisi luotettavaa ja ajantasaista. Aineiston keruussa on kiinnitetty huomiota sen yhteensopivuuteen tutkimuskysymyksen kanssa sekä vältetty

minkäänlaista puolueellisuutta. Tutkimustulokset ovat analysoitu huolellisesti kerätyn aineiston perusteella ja niitä on pyritty tarkastelemaan mahdollisimman objektiivisesti kaikista näkökulmista. Kaikki lähestymistavat tutkimuskysymyksen ratkaisemiseen, ja kuinka niihin päädyttiin, on perusteltu tutkimuksessa. Tutkimusmenetelmä on valittu sopimaan mahdollisimman täsmällisesti tutkimuskysymyksen kanssa, jotta saavutetaan luotettava lopputulos. Tutkimus toteutettiin eettisiä periaatteita kunnioittaen niin, ettei tutkimus aiheuttaisi haittaa missään työvaiheessa. Tutkimuksessa kiinnitettiin huomiota neutraaliin ja asianmukaiseen kielenkäyttöön, eikä näin loukattu kenenkään asemaa tai arvoja. Tutkimuksella pyrittiin saamaan aikaan ainoastaan positiivista vaikutusta epäselviin kysymyksiin, ja näin auttaa valokuvaajia sekä kilpailujenjärjestäjiä.

7.3 Tutkimustyön ja oman oppimisen reflektointi

Opinnäytetyöprosessin alussa minulle oli selkeää, että halusin tehdä tutkimuksen ajankohtaisesta juridisesta kysymyksestä. Tekoälyn ympärillä olevat oikeudelliset ongelmat herättivät kiinnostukseni, mutta aiheen rajaus tuotti hankaluuksia. Harrastuneisuuteni valokuvaukseen ajoi rajaamaan tutkimusta tekoälyllä luotuihin valokuviin, jonka jälkeen tutkimuskysymys alkoi hahmottua paremmin. Teoriatietoa kerätessäni huomasin, että tutkimuskysymykseen liittyvä oikeudellinen tila on erittäin epäselvä eikä suoraa vastausta kysymykseen välttämättä löytyisi ajantasaisesta lainsäädännöstä. Tämä osoittautui omasta mielestäni tutkimuksen suurimmaksi haasteeksi.

Keräsin tutkimukseen suhteellisen paljon teoriatietoa, sillä mielestäni se oli työn kannalta tärkeää. Lukijan kannalta on mielestäni olennaista ymmärtää, miten immateriaalioikeuksia säännellään ja mistä tekoälyn tekijänoikeusongelmat johtuvat. Prosessi syvensi myös omaa tietämystäni immateriaalioikeuksista sekä tekoälystä.

Alkuperäisen suunnitelman mukaan työn piti valmistua lokakuussa 2023, mutta henkilökohtaiset haasteet venyttivät prosessin etenemistä. Työ valmistui huhtikuussa 2024, mihin olin erittäin tyytyväinen, sillä se mahdollisti valmistumisen tutkintooni aikataulussa. Opinnäytetyön tekeminen oli ajoittain hiukan haastavaa. Jossain vaiheessa oli hankalaa nähdä, mihin suuntaan työtä pitäisi viedä ja kirjoittamaan ryhtyminen takkuili. Loppusuoralla oli enemmän aikaa keskittyä työn tekemiseen ja työ alkoi kulkea paremmin. Jälkeenpäin mietittynä olisi pitänyt suunnitella omaa työskentelyä selkeämmin, näin olisin saanut työn tehtyä joutuisammin.

Opinnäytetyö prosessi oli opettava kokemus niin oman työn johtamisesta kuin tutkimustyön tekemisestä. Opin erilaisista tutkimusmenetelmistä, kun mietin, mikä olisi sopivin omassa tutkimuksessani. Loppujen lopuksi olen tyytyväinen tutkimukseeni ja sain vastauksen kysymykseeni siinä määrin, kun nykyisen lainsäädännön mukaan voidaan tulkita. Aihe oli mielenkiintoinen ja opin siitä

paljon työtä tehdessä. Koen, että pystyn hyödyntämään oppimaani tulevaisuudessa työelämässä sekä jatko-opinnoissa.

Lähteet

Euroopan parlamentti 2023. Tekoäly: mahdollisuuksia ja uhkia. Luettavissa: <https://www.europarl.europa.eu/topics/fi/article/20200918STO87404/tekoaly-mahdollisuuksia-ja-uhkia>. Luettu: 3.4.2024.

Finnish photo awards 2023. Finnish Photo Awards 2023-kilpailun säännöt. Luettavissa: <https://www.finnishphotoawards.fi/saannot/>. Luettu: 11.1.2024.

Helsingin yliopisto 2024. Mitä tekoälyn etiikka tarkoittaa? Kolme syytä opetella perusasiat. Luettavissa: <https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/tekoaly/mita-tekoalyn-etiikka-tarkoittaa-kolme-syyta-opetella-perusasiat>. Luettu: 18.1.2024.

Hietämäki, H. 2022. Kuvitus: Tekoäly. Kuvittajat. Luettavissa: <https://kuvittajat.fi/kuvittaja-posts/kuvitus-tekoaly>. Luettu: 9.1.2024.

Ilvonen, J. 2023. Tekoäly ja tekijänoikeudet – 5 näkökulmaa luovan työn tulevaisuuteen. Kolster. Luettavissa: <https://www.kolster.fi/blog/teko%C3%A4ly-ja-tekij%C3%A4noikeudet>. Luettu: 18.1.2024.

Haarmann, P. 2014. Immateriaalioikeus. 5. uudistettu painos. Alma Talent Oy. E-kirja. Luettu: 5.9.2023.

Jyväskylän yliopiston Koppa 2021. Laadullinen tutkimus. Luettavissa: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>. Luettu: 1.3.2024.

Kari, J. 2022. AI-taide ja tekijänoikeus. Jussi Karin blogi. Luettavissa: <https://www.jussikari.fi/ai-taide-ja-tekijanoikeus/>. Luettu: 9.1.2024.

Karus, R. 2023. Yhdistyneen kuningaskunnan korkein oikeus linjasi tekoälystä keksijänä. IPR info. Luettavissa: <https://iprinfo.fi/uutiset/yhdistyneen-kuningaskunnan-korkein-oikeus-linjasi-tekoalysta-keksijana/>. Luettu: 9.1.2024.

Kasi, M. 2018. Tieteen Termipankki. Valokuvan suoja. Luettavissa: https://tieteentermi-pankki.fi/wiki/Oikeustiede:valokuvan_suoja. Luettu: 29.2.2024.

Know Your Hoods 2024. Talven taikaa 2024 valokuvauskilpailu. Luettavissa: <https://hoods.fi/fi/blog/talven-taikaa-2024>. Luettu: 16.1.2024.

Kuosa, V. 2023. Tekoälytaide ja tekijänoikeus – haastava yhtälö? IPR info. Luettavissa: <https://iprinfo.fi/artikkeli/tekoalytaide-ja-tekijanoikeus-haastava-yhtalo/>. Luettu: 10.10.2023.

Kuvasto 2023. Tekijänoikeus. Luettavissa: <https://kuvasto.fi/kuvaoikeuksien-abc/>. Luettu: 29.9.2023.

Midjourney 2023. Terms of service. Luettavissa: <https://docs.midjourney.com/docs/terms-of-service>. Luettu: 24.1.2024.

Nieminen, K. 2023. Generatiivinen tekoäly. Markkinointitrendit. Luettavissa: <https://markkinointitrendit.fi/generatiivinen-tekoaly/>. Luettu: 22.8.2023.

Nurmi, K. 2014. Systemaattinen tekstianalyysi. Metodix. Luettavissa: <https://metodix.fi/2014/05/19/nurmi-systemaattinen-tekstianalyysi/>. Luettu: 3.4.2024.

OpenAI 2023. Terms of use. Luettavissa: <https://openai.com/policies/terms-of-use>. Luettu: 24.1.2024.

Puusa, A. & Juuti, P. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus. Helsinki. E-kirja. Luettu: 9.4.2024.

Refocus Awards 2024. Color Photography contest. Luettavissa: <https://refocus-awards.com/contests/color-photo-contest>. Luettu: 16.1.2024.

SAP 2023. Mitä koneoppiminen on? Luettavissa: <https://www.sap.com/finland/products/artificial-intelligence/what-is-machine-learning.html>. Luettu: 8.8.2023.

Simojoki, S. Bonsdorff, J. 2023. Tekoälyn koulutusaineisto ja tekijänoikeus: vaikeuttaako EU:n hajanainen tekijänoikeusjärjestelmä tekoilyhankkeita Euroopassa? Borenius. Luettavissa: <https://www.borenius.com/ilmioita-oikeudesta/2023/02/27/tekoaly-koulutusaineisto-ja-tekijanoikeus-vaikeuttaako-eun-hajanainen-tekijanoikeusjarjestelma-tekoalyhankkeita-euroopassa/>. Luettu: 19.1.2024.

Suomen kameraseurojen liitto ry 2024. Kuvaesitysten pohjoismainen mestaruuskilpailu 2024. Luettavissa: <https://www2.sksl.fi/kuvaesitysten-pohjoismainen-mestaruuskilpailu/>. Luettu: 11.1.2024.

StabilityAI 2022. Terms of service. Luettavissa: <https://stability.ai/terms-of-use>. Luettu 24.1.2024.

Tekijänoikeuslaki 8.7.1961/404.

Tekijänoikeus 2024. Lähioikeudet. Luettavissa: <https://tekijanoikeus.fi/tekijanoikeus/lahioikeudet/>. Luettu: 22.1.2024.

Tekijänoikeus 2023. Tekijänoikeuden syntyminen. Luettavissa: <https://tekijanoikeus.fi/tekijanoikeus/syntyminen/>. Luettu: 27.9.2023.

Tekoäly info 2023. Mitä tekoäly on? Luettavissa: https://xn--tekoly-eua.info/mita_tekoaly_on/. Luettu: 8.8.2023.

TN 2009:17.

Valtioneuvosto 2016. Tekoälyn uskotaan mullistavan yhteiskuntaa. Luettavissa: <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/tekoalyn-uskotaan-mullistavan-yhteiskuntaa>. Luettu: 19.1.2024.

World Photography Organisation 2024. Sony World Photography Awards. Luettavissa: <https://www.worldphoto.org/sony-world-photography-awards/professional>. Luettu: 17.1.2024.

Yritys Akatemia 2023. Tekoälyn loputtomat mahdollisuudet työelämässä. Luettavissa: <https://yritysakatemia.fi/johtaminen-ja-vuorovaikutus/tekoalyn-loputtomat-mahdollisuudet-tyoelamassa-vinikit-neuvot-ja-koulutukset-yritysakatemiasta/>. Luettu: 29.2.2024.